

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTİN TƏDRİSİ METODİKASI
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА
METHODS OF TEACHING FINE ARTS

UOT 372.87.0

Fərahim İbrahim oğlu Zeynalov
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru,
Əməkdar rəssam
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti

MÜASİR TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT VƏ ONUN TƏDRİSİNİN AKTUAL MƏSƏLƏLƏRİ

Фарахим Ибрагим оглы Зейналов
доктор философии по педагогике,
Заслуженный художник
доцент Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОГО ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА
И ЕГО ПРЕПОДАВАНИЯ

Farahim Ibrahim Zeynalov
doctor of philosophy in pedagogy, Honored artist
associate professor of Azerbaijan State Pedagogical University

TOPICAL ISSUES OF MODERN FINE ART AND ITS TEACHING

Xülasə. XX əsin əvvəllərində bütün ənənələri və klassik bədii məktəbləri inkar edərək, yeni dünyagörüşləri ilə incəsənətə gələn və bir sıra cərəyanları özündə birləşdirən avangardçılar müasirliyi tərənnüm etməyə başladılar. Lakin bu cərəyanların bəzilərinin təsviri nəticəsində incəsənətdə estetik dəyərlər itməyə başlayır və yerinə heç bir yeni ideal və dəyərlər təklif edilmirdi, incəsənəti tənəzzül səviyyəsinə gətirməklə insanların dünyagörüşlərində problemlər və kaos yaranırdı, insanlar idealsız, dəyərlərsiz, həyata uyğunlaşmağa məhkum olurdular.

Təsviri incəsənət hər zaman dövrü ilə həmahəng müasir olmuş və cəmiyyətin ümumi dünyagörüşünü əks etdirmişdir. Təsviri incəsənətin müasir tədrisi, qavramanın, təfəkkürün, incəsənət sahəsində biliklərin qazanılması, təsviri fəaliyyətin praktiki bacarıqlarına yiyələnməsi ilə bağlı geniş məsələləri özündə birləşdirir.

Bu cür məsələləri yalnız yüksək ixtisaslı, həm pedaqogika, həm də təsviri incəsənət sahəsində professional çalışan müəllim-rəssamlar həll edə bilərlər.

Açar sözlər: *təsviri incəsənət, müasir, tədris, cəmiyyət, rəssamlar, inkişaf*

Резюме. В начале XX века авангардисты, пришедшие в искусство с новым мировоззрением и объединившие ряд течений, стали прославлять современность, отвергая все традиции и классические художественные школы. Однако в результате влияния некоторых из этих течений в искусстве стали исчезать эстетические ценности и на их место не предлагались новые идеалы и ценности. Все это привело искусство к упадку, стали возникать проблемы и хаос в мировоззрении людей, и они были обречены на приспособление к жизни без идеалов и ценностей.

Изобразительное искусство всегда было современным, гармонировало с эпохой и отражало общее мировоззрение общества. Современное преподавание изобразительного искусства объединяет широкий круг вопросов, связанных с восприятием, мышлением, усвоением знаний в области искусства, приобретением практических навыков изобразительной деятельности.

Такие вопросы могут решать лишь высококвалифицированные педагоги и художники, профессионально работающие в сфере педагогики и изобразительного искусства.

Ключевые слова: *изобразительное искусство, современный, преподавание, общество, художники, развитие*

Summary. At the beginning of the 20th century, avant-garde artists, who came to art with a new worldview and united a number of trends, began to glorify modernity, rejecting all traditions and classical art schools. However, as a result of the influence of some of these currents, aesthetic values began to disappear in art and new ideals and values were not proposed in their place. All this led art to decline, problems and chaos began to arise in the worldview of people, and they were doomed to adapt to life without ideals and values.

Fine art has always been modern, harmonized with the era and reflected the general worldview of society. Modern teaching of fine arts combines a wide range of issues related to perception, thinking, mastering knowledge in the field of art, and acquiring practical skills in fine arts.

Such issues can be solved only by highly qualified teachers and artists who professionally work in the field of pedagogy and fine arts.

Key words: *fine arts, contemporary, teaching, society, artists, development*

XX əsr incəsənəti bütün əsnələrdən və klassik bədii məktəblərdən imtina edərək yeni həqiqətlər – yeni ifadə vasitələri axtarışlarına çıxan avanqardçıların nümayişləri ilə başlayır. Kubizm, sürrealizm, dadaizm, futurizm, ekspressionizm, abstrakt incəsənət, funksionalizm cərəyanlarını bir adda – “modernizm”də birləşdirən avanqardçılar (XIX ə. axırı – XX ə. əvvəlləri incəsənət və ədəbiyyatı) müasir incəsənət kimi əsrlər boyu formalaşan əsnəvi incəsənətin yerini tutmağa başlayır.

XX əsr kəskin ziddiyyətli, dərin sosial münaqişələr və ümitsizlik əsri olmaqla bərabər, insanların ümidləri ilə bağlı cəmiyyətin inkişafında yeni, daha kamill axtarışlar əsri kimi də tarixə yazıldı. Bu əsrdə baş verən dərin dəyişikliklər insan fəaliyyətinin bütün sahələrinə, o cümlədən ideologiya, mədəniyyət və incəsənət sahələrinə də öz təsirini göstərdi.

Əvvəlki dövrlərdə rəngkarlıq, heykəltəraşlıq və qrafika real həyatla bu qədər daha sıx bağlı olmamışdı. Buna baxmayaraq hər bir şeyin kəskin inkar edilməsi də əvvəllər bu qədər aydın özünü göstərməmişdi. Əsrin əvvəllərindən coşqun inkişaf edən incəsənət özünün əvvəlki üslub tamlığını itirməyə, daha da qeyri-bərabər, sıçrayışlı davam etməyə başlayır, incəsənətin ayrı-ayrı növlərinin yaradıcılıq əlaqələri pozularaq fərdilik qayələrinə geniş yer verməyə başlayırdı. Əvvəlki dövrlərdə olduğu kimi, XX əsrdə də rəngkarlıq üslubları dövrün mənası və onun əsatirləri ilə sıx bağlılıq təşkil edir. Lakin bu dövrdə əsatirlərin yerini rəssamları dünyanı adət elədikləri baxışdan imtina etmələrinə vadar

edən elmi-texniki tərəqqi tutmağa başladı. İnqilabi və eksperimental islahatlar, çoxsimallılıq, yaradıcılıq axtarışlarındakı müxtəliflik və kontrastlıq XX əsrin incəsənətinin fərqləndirici xüsusiyyətlərindəndir. XX əsrin əvvəllərində incəsənət formaların həyatiliyi prinsiplərindən inadla uzaqlaşmağa başlayır. Bu sahədə ilk addımları kubistlər atdılar. Kubistlər naturanı deformasiyaya uğradaraq sadə həndəsi formalara saldılar. Onları isə surətin gözəlliyini və həyatın dinamizmini tərənnüm edən futuristlər, rənglərin uyğunluğunda harmoniya axtaran orfistlər, maşın estetikasını təbliğ edən puristlər və s. əvəz etdilər.

Elmi-texniki tərəqqinin sürətli inkişafı insan təfəkküründə böyük dəyişikliklərə gətirib çıxardı. Bəşərin ictimai və mənəvi həyatında neçə-neçə əsrlər formalaşan əxlaqi və tərbiyəvi məsələləri, həyatın məqsədyönlüyü ideyaları qısa bir müddətdə məhv olmaq qorxusu ilə üzləşdi. Məğzini irrasionalıq təşkil edən bu cərəyanlar gerçəkliyi özünə ram etmək üçün sürət almaqda davam edirdi.

Ümumi qeyri-şüuriliyə aparan, qadağan olunmuş və qaranlıq məsələlərə maraq yaradan və s. postmodernizm rəssamları XX əsrin sonuna qədər dünyaya yeni baxış, bir insanda (rəssamda) tarixçini, filosofu, yazarı birləşdirərək incəsənəti keyfiyyətə yeniləşdirməyə çalışırdılar.

Ən böyük sosial fəlakətlər və dəhşətli dünya müharibələri bərabər elmi-texniki tərəqqinin sürətli sıçrayışı ilə zəngin XX əsrin bədii mədəniyyəti bəşəriyyətə özünün müsbət cəhətləri ilə yanaşı, mənfi təsirlərini də göstərirdi. Bu, təbii olsa da bir çox xalqların

əslrər boyu formalaşan mədəni irsində özünü göstərməyə başlayır. Cəmiyyətdə yaranan kəskin kontrastlıq onun sonrakı inkişafında ziddiyyətlər yaratmağa başladı.

Bu cür cərəyanlardan bəzilərinin hansı fəlsəfi ideyalara arxalandığına nəzər salaq.

Dadaizm - Birinci dünya müharibəsi illərində yaranmış bu cərəyanın ardıcılıqları həyatı mənasız sayırdılar. Onlar bütün etik qaydaların məhvini əsas ideya kimi götürmüşdülər. Əsas prinsip – elm, məntiq və idrakı inkar etmək idi. Baniləri: şair Hüqo Ball, Riçard Hölsenbek və rəssamlar Hans Arp, Maks Ernst və Marsel Yanko.

Futurizm – Mədəni irsi, xüsusən estetik, bədii, mənəvi-əxlaqi dəyərləri və sərəvətləri inkar edən futuristlər urbanizmi təbliğ etmişlər. İtaliyada yaranan futurizm əvvəlcə Rusiyaya, sonra isə digər Avropa ölkələrinə yayılmışdı. Cərəyanın banisi şair Filippo Marinetti faşizmin fəal təbliğçilərindən olmuşdur.

Əslrər boyu formalaşan üslublar – nümunələr öz dəyərlərini itirirdi. Hər bir “söz deməyə” qadir rəssam öz üslubunu, öz dəsti-xəttini yaratmağa çalışır. Bütün və hər cür mövcud meyarların silinməsi insanların hissələrində böyük bir boşluq yaratmaqda idi. Əsl incəsənət saxtalaşmış, gözəllik – eybəcərliklə, mənəvilik – mənəviyyətsizliklə əvəz edilmişdi. Mədəniyyət kiçilərək maraqlara tabe edilmişdi.

Əsrin əvvəllərində Avropada vüsət almış bu cərəyanlar tez bir zamanda insanların təfəkküründə özünə yer etdi. Ənənəvi etik və estetik dəyərləri sürətlə itirən avropalılar qlobal fəlakətlərlə üzləşməyə başladılar. Buna baxmayaraq, incəsənətdə böyük hadisələr baş verirdi. Korbuzye, Rayt, Pikasso, Şaqal, Matiss və bir sıra başqa sənətkarlar öz bədii fərdilikləri sayəsində böyük iz buraxmağa nail oldular.

Avropadan digər istiqamətlərdə yayılmağa başlayan incəsənət müxtəlif ərazilərdə müxtəlif cür təsirlər göstərirdi. Əsrin ilk yarısında Rusiya və bir sıra şərq dövlətlərində baş verən inqilab nəticəsində yaranan Sovetlər birliyi bu cür cərəyanlara qarşı duraraq öz dəyərlərini yaratmağa başlayır. Lakin bu cərəyanların güclü axını təzə yaranan sovetlər birliyinə də təsir göstərilməkdə idi. Dövlət başçıları bununla mübarizəni gücləndirərək əks dəyərlər qarşıya çıxarmalı idilər. Ona görə Sovetlər dönəmində realizmi yenidən

dirçəldərək postmodernizmə qarşı sosialist realizmini qoymağa başladılar. Heç də asan başa gəlməyən bu cür qarşıdurmalar milyonlarla insanların həyatı bahasına baş verirdi. Rus təsviri sənət məktəbinin əsasında inkişaf etməyə başlayan sosialist realizmində özünəməxsus (ideya məhdudiyətli təbliğat maşını) təsviri sənət məktəbləri inkişaf edirdi. Bu cür məktəblər isə böyük rəssamlar yetişdirməyə nail oldu. Bu totalitar rejimli dövlətin daxilində olan və əvvəllər heç bir təsviri sənət məktəblərinə və ya rəssamlarına malik olmayan kiçik dövlətlər və xalqlar da bu məktəblərdən bəhrələnərək öz incəsənətlərini yaratmağa nail olurlar.

XX əsrin sonlarında sosialist imperiyasının dağılması ilə onun tərkibindəki dövlətlər azadlıq əldə etdikdən sonra digər Avropa və Amerika məktəblərindən də bəhrələnməyə başlayırlar. Sovetlər birliyində yaradılan və formalaşmağa başlayan dəyərlər yenidən məhv edilməyə başlayır. Bu dəyərlərin məhvi təlim, tərbiyə, mənəvi, etik və estetik normaların itməsi ilə bu sahədə boşluğun yaranmasına gətirir. Bu boşluğun yerini xalqın ənənələrinə arxalanmış, onun mənəviyyətinə uyğun və müasir dövrün tələblərinə cavab verən əsl dəyərlərin doldurulması vacib bir məsələyə çevrilir. Əks təqdirdə bu boşluğu xalqın mənəvi dəyərlərinə yad olan “modernist” dəyərlər tuta bilər.

XX əsrin əvvəlləri – incəsənətdə estetik dəyərləri itirən və yerinə heç bir yeni ideal və dəyərlər təklif etməyən postmodernizm incəsənəti tənəzzül səviyyəsinə gətirməklə insanların dünyagörüşlərində problemlər və xaos yaratdı, insanlar idealsız, dəyərlərsiz həyata uyğunlaşmağa başladılar. Yada salsaq ki, müqəddəs yer boş qalmır... Bu ideallar saxtalaşdı və yerinə yıqıcılıq ideali gəldi.

Modernistlər incəsənətin kütləyə deyil, yüksək intellekt sahiblərinə aid olduğunu iddia edirdilər.

Belə bir sual yaranır. Onda incəsənətin mənası nədir və ya incəsənət nə üçündür və ya nəyə, kimə xidmət edir?

Müasir dövrdə təsviri incəsənətin tədrisində nə dair

Dövrümüzdəki tərəqqi, elm və texnikadakı nailiyyətlər incəsənəti müasir dünya ilə özünəməxsus bir formada bağlayır. Bütün sahələrdə olduğu kimi, incəsənət də bu cür nailiyyətlərin

təsiri altına düşərək insanlığın mədəni inkişafında özünün yeni səviyyəsini müəyyən edir. Bu isə, eyni zamanda, bədii təhsil sistemində də böyük dəyişikliklərə gətirib çıxardır.

Müasir cəmiyyətdəki ziddiyyətlərin xarakterizə edilməsi göstərir ki, mövcud olan estetik dəyərlərdəki dəyişikliklər tamaşaçıda anlaşılmaqlıq yaradır, bu isə əsrlər boyu formalaşmış dəyərlərin itirilməsi ilə nəticələnir. Böyüməkdə olan nəsil isə kütlə olaraq milli-mədəni irsi öyrənməyə maraq göstərmir. Xalqın tarixi abidələri, zəngin ədəbiyyatı və incəsənəti dəyərlərinin dəyişilməsi nəticəsində öz xüsusiyyətlərini itirməkdə davam edir. Elmi-texniki tərəqqinin müasir şəraitdə inkişafı isə elmin, təhsilin, mədəniyyətin və incəsənətin rolunu və ona olan tələbatı daha da artırır.

Təsviri incəsənət hər zaman dövrü ilə həmahəng müasir olmuş və cəmiyyətin ümumi dünyagörüşünü əks etdirmişdir. Kütlələrə güclü təsir etdiyi üçün rəssamın həyata olan münasibəti mühüm əhəmiyyət kəsb edir. "Təsviri incəsənət" anlayışı bədii yaradıcılığı ümumilikdə əhatə edir ki, buraya rəngkarlıq, qrafika, dekorativ-tətbiqi sənət, memarlıq, ədəbiyyat, musiqi, kino, teatr və digər fəaliyyət növləri aiddir. Bu fəaliyyət növlərini isə gerçəkliyin bədii obrazlar formasında əks edilməsi birləşdirir.

Mədəniyyət sahəsinin ən görkəmli nümayəndələri: rəssamlar, qrafiklər, memarlar, heykəltəraşlar, yazıçılar, aktyorlar, kinomatoqraflar daim öz yaradıcılıqlarında insanlığın ən yaxşı fikir və hisslərini ifadə etməyə çalışır, dünya mədəniyyəti incilərinə qayğı ilə yanaşırlar.

Spesifik xüsusiyyətlərinə görə təsviri incəsənət gerçəkliyin əyani formada əks olunması deməkdir. Bununla belə o, əqli, mənəvi, estetik, əmək və fiziki tərbiyə vasitəsi kimi dünyagörüşü formalaşdırır. Bu xüsusiyyətlər onun nə qədər böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini göstərir və onun digər fənlər ilə bir sırada durmasını təmin edir. Təsviri incəsənət dərsləri yaradıcı təfəkkürü və nəzəri yaddaşı, fəza təsəvvürünü, bədii bacarıqları, təsviretmə bacarıq və vərdişlərini, iradələrini, şəxsi keyfiyyətləri inkişaf etdirən bir vasitə rolunu oynayır. Bu səbəbdən təhsilin ilk illərində ətraf mühiti düzgün görməyi, analiz və təsvir etməyi öyrətmək vacibdir. Ona görə də tələbələrin qarşısında təsviri savadın obyektiv

qanunlarına əsaslanaraq gerçəkliyin düzgün təsviri durur.

Diqqət əsasən təsvir qayda və qanunauyğunluqlarının müəyyən zaman və mərhələlərlə aparılmasına verilməlidir. Müasir dövrün tələblərinə uyğun savadlı müəllimin rəhbərliyi ilə çalışan uşaqlar tədricən onları əhatə edən əşyaları öyrənməyə, formalar baxımından analiz etməyə çalışırlar. Müasir məktəbin vəzifəsi maraq və məsuliyyətlə, sevgi və ilhamla öz işini görə bilən insanı tərbiyə etməkdir. Bu vəziyyət təsviri incəsənətin tədrisinin müvafiq qoyuluşunu tələb edir. Onu yalnız estetik tərbiyə və təsviri savadın əsasları ilə məhdudlaşdırmaq olmaz. Təsviri incəsənətin müasir tədrisi qavramanın, təfəkkürün, incəsənət sahəsində biliklərin qazanılması, təsviri fəaliyyətin praktiki bacarıqlarına yiyələnməsi ilə bağlı geniş məsələləri özündə birləşdirir. Bu cür məsələləri yalnız yüksək ixtisaslı, həm pedaqogika, həm də təsviri incəsənət sahəsində professional çalışan müəllim-rəssamlar həll edə bilirlər.

Digər vacib məsələlərdən biri də müasirliyin düzgün qavranılması məsələsidir. Müasirlik dedikdə nə nəzərdə tutula bilər? İdeya baxımından bu necə ifadə edilməlidir? İstiqamətləndirici yol seçilməlidir. Bəs dəyərlər necə təyin edilməlidir? Tərbiyəvi rol nədən ibarət olmalıdır? Bu və digər başqa məsələlər öz həllini tapmalıdır.

Bəzən belə iddia edirlər ki, müasirlik hər cür köhnəliyə, mühafizəkarlığa, vaxtı ötmüş prinsiplərə zidd olmalıdır. Müasirlik novatorluq kimi götürülməli, yaradıcılıq yalnız müasir həyatın bədii təhlili kimi çıxış etməlidir. Sənət əsəri dövrün, zamanın, müasirliyin dərin fəlsəfi mənasını ibrətamiz bəşəri həqiqətləri açmalıdır. Vaxtı ötmüş, köhnəlmiş forma və üslub prinsiplərindən imtina edilməlidir. Müasir məzmun bədii formanın da müasir olması deməkdir. Eyni zamanda, bir çox dövrlərdə olduğu kimi, siyasi və sırf tələbat baxımından da bu məsələyə yanaşmaq olmaz. Və bunu da qeyd etmək lazımdır ki, zaman keçdikcə əldə edilən nailiyyətlər dövrün tələblərinə uyğun gəlmədikləri üçün silinib atılmamalıdır. Bu cür yanaşma tarixi köklərin itməsi, ənənələrin unudulması ilə nəticələnmə bilər.

Xalqımızın tarixi olan sovetlər birliyi dövründə siyasi ideyalar mənəgənəsində məhdudlaşdırılan təfəkkür azadlığı psevdonovatorluq ide-

yaları ilə istiqamətləndirilirdi. Bu dövrdə insanlarda formalaşan ictimai və estetik idealların tələblərinə uyğun dəyərlər tərbiyə edilirdi, incəsənətdə də digər sahələrdə olduğu kimi, xalqın həyatı başlıca amil götürülərək sənət adamları, əmək və müharibə qəhrəmanları ön plana çəkilərək siyasi-ideya qayəsi kimi təqdim edilirdi. Bu cür təfəkkür “azadlığı” dövründə incəsənət ustaları tariximizə yazılacaq monumental əsərləri yaratmağa nail olmuşlar. Onilliklər ərzində özünəməxsus formada və ənənələrə arxalanaraq formalaşan məktəblər bir çox incəsənət xadimlərinin yetişməsinə səbəb olmuşdur.

Son dövrlər baş verən ictimai-siyasi dəyişikliklər keçmiş dövrün nailiyyətləri müasirlik üçün heç bir qiyməti olmayan bir dəyərlər kimi kökündən silinərək atılmaqdadır. Bir çox sənət adamları bu cür əsərləri incəsənət əsərləri kimi qəbul etmir, burada “azad ruhun” olmaması kimi qiymətləndirirlər.

Yaddan çıxarmaq lazım deyil ki, bu da xalqın bir tarixidir və bu tarixin həm yaxşı, həm də pis tərəfləri olmuşdur. Və bu tarixin tamamilə silinərək hər şeyin yenidən qurulmasını çıxış yolu kimi görmək düzgün olmaz. Bu dövrdə yaranan və formalaşan məktəblər, ixtisaslaşan və təkmilləşən mütəxəssislər hələ neçə-neçə nəsilləri yetişdirə bilər. Ona görə hər bir yeni tələb xalqın tarixi irsinə əsaslanaraq formalaşmalı və inkişaf etdirilməlidir. Hər bir müasir təhsil metodlarının seçilərək kor-koranə tətbiq edilməsi və bir neçə illər sonra lazımı nəticələrin əldə edilməməsi baş verdikdə hansı problemlərin yaranacağı nəzərə alınmalıdır. Bunun baş verməməsi və daha da yaxşı nəticələr əldə edilməsi üçün mövcud olan və ənənələrə arxalanan məktəblərdə dövrün tələblərinə uyğun islahatların aparılması daha səmərəli olardı. Hər bir yeni yaxşı, yaddan çıxan köhnə ola bilər.

XXI əsrin əvvəllərində təhsildə olan problemlərin aktuallığı və əhəmiyyəti müasir tələblərə uyğun islahatların aparılmasını tələb edir. Təhsilalanların yaradıcılıq potensialı artırılmalı, maraqlı və keyfiyyətli olmalı, istedadlı uşaqlar üzə çıxarılmalıdır.

Təsviri incəsənətin tədrisi bizə nə verir? Tədrisin düzgün qoyuluşu savadlı görməyi, ətraf mühiti analiz və təsvir etmək bacarıqlarına yiyələnməyi öyrədir, tərtibli və çalışqan olmağa sövq edir. Bu səbəbdən gələcək nəsillərin tərbi-

yəsi və mədəni inkişafı üçün böyük məsuliyyət müəllimlərin üzərinə düşür, istər orta, istərsə də ali məktəb müəllimlərinin professional hazırlığı tədris edilən biliklərin həcmnin, məzmununun və keyfiyyətinin yüksək olması deməkdir. Təsviri incəsənət dərslərinin düzgün qoyuluşu, yaxşı təşkil olunması, sistemativ və maraqlı keçirilməsi onların mənəvi inkişafında, dünyagörüşlərinin formalaşmasında, yaradıcılıq bacarıqlarının üzə çıxmasında və təkmilləşməsində böyük rol oynayır. Bunun üçün təbiətdəki və incəsənətdəki gözəllikləri dərinlən hiss etmək və qiymətləndirmək, səmərəli çalışmaq lazımdır.

Təsviri incəsənətin tədrisinə yanaşmanın yeni yolları, onların müxtəlifliyi, tədris və təsvir metodların çoxluğu əks təsir də göstərə bilər. Tarixə nəzər salsaq görürük ki, təsviri incəsənətin tədrisində yeniliklər etmək xatirinə realizmdən uzaqlaşmaq bu sistemlərin tez bir zamanda aradan qalxmasına səbəb olmuşdur. Çünki bu cür sistemlər əsrlərlə formalaşmış və özünü doğrultmuş ümumi tədris və tərbiyə məsələləri ilə ziddiyyət təşkil etmişdir.

Orta ümumtəhsil məktəblərində realistik təsvirin əsaslarının tədrisinə ya lazımı diqqət yetirilmir, ya da ki, ümumiyyətlə, təsviri incəsənət dərsləri ikinci dərəcəli fənn kimi yanaşaraq digər dərslərlə əvəz edilir. Bu çox böyük bir səhv mövqedir. Yaddan çıxarmaq lazım deyil ki, rəsm fənni bütün digər fənlərlə sıx əlaqəlidir. Çox zaman insanlar riyaziyyat, fizika, tarix kimi fənlərin əhəmiyyətini yüksək tutduqları halda, yaddan çıxarırlar ki, o fənlərin hər biri rəsmə bəzən keçinməz.

Digər səhv yanaşma isə rəsm müəllimlərinin dərslər münasibətlərindədir. Çox zaman təsviri incəsənət müəllimləri şagirdlərə müstəqil mövzular verərək sadə tamaşaçıya çevrilirlər. Verilən tapşırığı məsuliyyətlə yerinə yetirən uşaqlar yaradıcılıqdan uzaqlaşaraq icraçıya çevrilirlər. Buna baxmayaraq, təsviri incəsənətin tədrisi metodikasının əsas prinsipləri yaradıcılıq məsələlərindən ayrıca baxıla bilməz. Lakin təsviri biliklərlə möhkəmlənməmiş yaradıcılıq işləri gerçəkliyin sadələvh və primitiv əks olunmasına gətirib çıxaracaq. Təsviri sənət təsvir qanunlarına, tarixi təcrübə və təsviri savadın ənənələrinə əsaslanmalıdır. Təsvir vasitələrinə yiyələnmək üçün mütləq şəkildə yaradıcı münasibət olmalıdır ki, bu da tədrisən tərbiyə və inki-

şaf etdirən güclü çalışmaların sayəsində mümkündür.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə nəzəri və praktik məsələlərinin öyrənilməsində yeni yanaşmalar tələb olunur. Təsviri incəsənət insanın dünyagörüşünün formalaşmasında, həyat hadisələrinin dərk olunmasında mühüm rol oynayır.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalədə müasir dövrdə təsviri incəsənətin yeni yanaşmalar əsasında tədqiqi və tədrisin əhəmiyyəti, tədris prosesində müəllimin fəaliyyət istiqamətləri şərh olunur.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə əksini tapmış ideyalardan tədris prosesində, dərslük və metodik vəsaitlərin hazırlanmasında istifadə edilə bilər.

Ədəbiyyat:

1. Əfəndiyev, R.S. Təsviri sənət. / R.S. Əfəndiyev, M.M. Nəcəfov, M.N. Tərhanov. –Bakı: –1992.
2. Həbibov, N.D. Təsviri sənət haqqında. / N.D. Həbibov. –Bakı: –1967.
3. Cəlilov, Y.Q. Naturadan rəsm dərslərinin təşkili. / Y.Q. Cəlilov. –Bakı: –2000.
4. Zeynalov, D.İ. Plener. / D.İ. Zeynalov, A.Ə. Həşimov –Bakı: –2008.
5. Власов, В. Теория формообразования в изобразительном искусстве. / В. Власов.– Санкт-Петербург: –2017.
6. Смит, Р. Настольная книга художника. / Р. Смит.–Москва: –2004.
7. Сокольникова, Н.М. История изобразительного искусства. / Н.М. Сокольникова, –Москва, –2007.
8. Сонстон, К. Рисунок XVII-XVIII веков. / К. Сонстон –Москва: Боленусю,–1985.
9. Омеляненко, В.В. Основы изобразительного искусства. / В.В. Омеляненко.–Ростов на Дону: –2010.

E-mail: farahim@mail.ru

Rəyçi: *ped.elm.dok.,prof. İ.H. Cəbrayilov*

Redaksiyaya daxil olub: 22. 02.2023